

Αειφόρα Σχολεία: Διερευνώντας τις Αντιφάσεις*

John Huckle, Athens, 23.01.2010.

http://john.huckle.org.uk/publications_downloads.jsp

Ο **John Huckle** είναι ο κορυφαίος διανοητής της εκπαίδευσης για την Αειφορία.

Στην ομιλία του σαν προσκεκλημένος ομιλητής του 4^{ου} Πανελληνίου Συμποσίου «**Το Αειφόρο Σχολείο του Παρόντος και του Μέλλοντος**», παρουσίασε μία συνοπτική περιγραφή του μοντέλου του Αειφόρου Σχολείου που εφαρμόζεται στο Ηνωμένο Βασίλειο και παράλληλα αξιολογώντας την μέχρι τώρα πορεία του επικεντρώθηκε στις αντιφάσεις που παρουσιάζονται κατά την εφαρμογή του.

Υποστήριξε ότι τα αειφόρα σχολεία μπορούν να επισπεύσουν την μετάβαση προς την αειφορία, αν αποτελέσουν μέρος πολιτικών επέκτασης της δημοκρατίας μέσα και πέραν της εκπαίδευσης.

Επιπρόσθετα υποστήριξε ότι η σημερινή οικονομική και οικολογική κρίση εστιάζουν στην ανάγκη για τέτοιες πολιτικές και στην επιθυμία για κοινά κοινοτικά σχολεία που θα υποστηρίζουν την περιβαλλοντική και πλανητική ιδιότητα του πολίτη.

Το 4^ο Πανελλήνιο Συμπόσιο

«Το Αειφόρο Σχολείο του Παρόντος και του Μέλλοντος»

διοργανώθηκε από Το Συμβούλιο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ με συνδιοργανωτές

- το Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία (ΕΚΠΑ),
- Το Διδασκαλείο των Νηπιαγωγών
- το Τμήμα Χημείας (ΕΚΠΑ),
- το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών,
- το ΜΙΟ-ΕCSDE

και συνεργαζόμενους φορείς, τον Οργανισμό Σχολικών Κτηρίων και το ΚΠΕ Ελευθερίου-Κορδελιού.

Το Συμπόσιο πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, στις 22,23 και 24 Ιανουαρίου 2010, στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

* Το κείμενο της ομιλίας έχει αποδοθεί στα Ελληνικά από τους εκπαιδευτικούς: Κωνσταντίνο Ιατρού και Μαριούσκα Τσάλμα.

Το κείμενο βρίσκεται στη διεύθυνση: <http://groups.google.gr/group/green-edu>

Αειφόρο Σχολεία: Διερευνώντας τις Αντιφάσεις

Sustainable Schools: exploring the contradictions

John Huckle, Αθήνα, 23.01.2010.

http://john.huckle.org.uk/publications_downloads.jsp

Καλησπέρα σε όλους. Σας ευχαριστώ για την πρόσκληση στο συνέδριό σας για το Αειφόρο Σχολείο. Ευχαριστώ εκ των προτέρων και τους διερμηνείς οι οποίοι θα κάνουν ό,τι καλύτερο μπορούν για να διασφαλίσουν ότι όσα θα δείτε και θα ακούσετε θα γίνουν κατανοητά στο μέγιστο βαθμό.

Στα 45 λεπτά που θα ακολουθήσουν θα περιγράψω τις τρέχουσες εξελίξεις στην Αγγλία και θα προσπαθήσω να διερευνήσω ορισμένες αντιφάσεις της βρετανικής κυβερνητικής πολιτικής αλλά και της πρακτικής που ακολουθείται από τους εκπαιδευτικούς στα σχολεία. Θα υποστηρίξω ότι εάν πρόκειται το αειφόρο σχολείο να συμβάλει πραγματικά σε ένα περισσότερο αειφόρο μέλλον, τότε πρέπει να προχωρήσει πέρα από το τρέχον κυρίαρχο πρότυπο του οικολογικού εκσυγχρονισμού και να υιοθετήσει πιο ριζοσπαστικές μορφές εκπαίδευσης, τόσο περιβαλλοντικές όσο και εκπαίδευσης του πολίτη. Θα χρειαστεί οι εκπαιδευτικοί να στοχαστούν πάνω στα βαθύτερα αίτια της μη βιώσιμης ανάπτυξης, τις επιπτώσεις της στη ζωή των παιδιών, και να υιοθετήσουν πιο ριζοσπαστικές κοινωνικές προσεγγίσεις που θα οδηγούν σε μια πιο κριτική προσέγγιση της εκπαίδευσης για την αειφορία στα σχολεία.

Έξι χρόνια πριν η κυβέρνηση της Μ. Βρετανίας ανακοίνωσε την πρόθεσή της να καταστούν όλα τα σχολεία της χώρας αειφόρα μέσα στην επόμενη δεκαετία.. Σε μια ομιλία του το 2004, ο Τόνι Μπλερ υποσχέθηκε ότι *«Η αειφόρος ανάπτυξη δεν θα είναι απλώς ένα μάθημα στο σχολείο, αλλά θα είναι τα τούβλα, το τσιμέντο του, ο τρόπος με τον οποίο θα λειτουργεί το σχολείο, αλλά ακόμα και ο τρόπος που θα παράγει τη δική του ενέργεια. Οι μαθητές μας δεν θα ακούνε απλώς και μόνον για την αειφόρο ανάπτυξη, θα ζουν και θα εργάζονται μέσα σε αυτή: το σχολείο θα αποτελεί ένα ζωντανό χώρο μάθησης και εξερεύνησης για να αντιληφθούν τι σημαίνει αειφόρος τρόπος ζωής»*.

Τα λόγια του δείχνουν τις δύο βασικές ιδέες της πολιτικής στρατηγικής.

1) Μαθητές, γονείς και δάσκαλοι μαθαίνουν αναλαμβάνοντας δράσεις¹ προνοώντας και φροντίζοντας, ώστε θέματα όπως για παράδειγμα οι μετακινήσεις προς και από το σχολείο ή η τροφοδοσία να γίνονται με πιο βιώσιμο τρόπο.

2) Το ίδιο το σχολείο θα πρέπει να είναι πρότυπο αειφόρου τρόπου ζωής², παράγοντας για παράδειγμα τη δική του ενέργεια.

Σύμφωνα με τη βρετανική κυβέρνηση ένα αειφόρο σχολείο είναι εκείνο που προετοιμάζει τους νέους για μια αειφόρο διαβίωση και τους καθοδηγεί σε τι πρέπει να φροντίζουν.

- Να φροντίζουν για τον εαυτό τους (για την υγεία τους και την ευημερία τους).
- Να φροντίζουν για τους άλλους (παρακάμπτοντας διακρίσεις κουλτούρας, διαφορετικότητας και γενεών³).

¹ Learn by taking action.

² School model sustainable ways of living.

³ Across cultures, distances and generations.

- Και να φροντίζουν για το περιβάλλον (τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο).

Το Υπουργείο Παιδείας δημοσίευσε το Εθνικό Πλαίσιο για τα αειφόρα σχολεία το 2006. Εκτός από τη δέσμευση της μέριμνας, αυτό περιλάμβανε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη και μια σειρά «Πυλών» - «Σημείων Εισόδου» (**Doorways**)⁴ μέσα από τα οποία τα σχολεία θα μπορούσαν να αναπτύξουν πιο βιώσιμες πρακτικές.

Η αειφορία πρέπει να διευρυνθεί, μέσα από:

- Α) Τα Προγράμματα Σπουδών (μάθησης και διδασκαλίας).
- Β) Τους Σχολικούς Χώρους (κτίρια και περιβάλλοντες χώροι)
- Γ) Τους Δεσμούς με τις Κοινότητες, εγγύτερες και απομακρυσμένες.

Στη τελευταία σελίδα υπάρχει το διάγραμμα του πλαισίου για το αειφόρο σχολείο. Στο πάνω μέρος είναι οι

Τρεις περιοχές της σχολικής ζωής⁵:

Αναλυτικό Πρόγραμμα, Σχολικός Χώρος, και Κοινότητες.

Στην κάτω αριστερή πλευρά βρίσκονται τα οκτώ

Σημεία Εισόδου – Πύλες (Doorways)⁶:

- 1) Τρόφιμα και Ποτά.
- 2) Ενέργεια και Νερό.
- 3) Συγκοινωνίες και Μετακινήσεις.
- 4) Αγορές και Απόβλητα.
- 5) Κτήρια και Υπαίθριοι χώροι.
- 6) Ένταξη και Συμμετοχή.
- 7) Τοπική Ευημερία, και
- 8) Παγκόσμια διάσταση.

Στο κάτω μέρος παρουσιάζονται οι τρόποι με τους οποίους ένα σχολείο θα μπορούσε να διαχειριστεί το σημείο εισόδου που αφορά την Ενέργεια και το Νερό.

Κάτω δεξιά είναι οι προσδοκίες της κυβέρνησης ότι μέχρι το 2020 όλα τα σχολεία θα είναι τα μοντέλα υψηλής ενεργειακής απόδοσης και χρησιμοποιώντας ανανεώσιμες πηγές ενέργειας όπως την αιολική, την ηλιακή, τη βιομάζα και τα βιοκαύσιμα θα καλύπτουν τις ενεργειακές τους ανάγκες. Επιπλέον θα μεγιστοποιήσουν τη χρήση βρόχινου νερού και των πόρων των λυμάτων.

Το εθνικό πλαίσιο προτείνει για κάθε πύλη ξεχωριστά, τι θα μπορούσαν να κάνουν τα σχολεία στις τρεις περιοχές: του Προγράμματος Σπουδών, του Σχολικού Χώρου, και της Κοινότητας. Για παράδειγμα για το σημείο εισόδου «Ταξίδια - Μετακινήσεις», τα μαθήματα του σχολείου μπορούν να προσφέρουν τις απαιτούμενες γνώσεις, δεξιότητες και αξίες που χρειάζονται για τη διαχείριση αυτών των θεμάτων· οι σχολικοί χώροι και τρόποι εργασίας είναι έτσι σχεδιασμένοι ώστε να προωθούν το περπάτημα, το ποδήλατο και τα μαζικά μέσα μεταφοράς·

⁴ Σε πιο ελεύθερη μετάφραση σαν «Πύλες» ή «Σημεία Εισόδου» (**Doorways**), μπορούμε να θεωρήσουμε τους οκτώ σημαντικότερους τομείς της καθημερινής μας ζωής.

Ξεκινώντας από αυτά τα σημεία και χρησιμοποιώντας πιο βιώσιμες δράσεις μάθησης, και καλλιεργώντας κατάλληλες νοοτροπίες, επιχειρείται να κατανοηθούν και ενσωματωθούν από τους νέους οι έννοιες της Αειφόρου Ανάπτυξης και του Αειφόρου Τρόπου Ζωής.

⁵ **Three areas of school life:** Curriculum, campus, and community.

⁶ **The eight doorways:** Food and Drink, Energy and Water, Travel and Traffic, Purchasing and Waste, Buildings and Grounds, Inclusion and Participation, Local Well-Being, and the Global Dimension

η κοινότητα εμπλέκεται στα προγράμματα που προωθεί το σχολείο για τις μετακινήσεις τις συγκοινωνίες αλλά και για τις εκδρομές.

Ένα πιο αειφόρο σχολείο έχει πολλά πλεονεκτήματα.

- Θέματα διδασκαλίας και μάθησης είναι περισσότερο προσαρμοσμένα στις ανάγκες των μαθητών με αποτέλεσμα οι μαθητές να είναι πιο ευτυχισμένοι και να τα καταφέρνουν καλύτερα.
- Το σχολείο εξοικονομώντας πόρους και αγοράζοντας με περισσότερη σύνεση, εξοικονομεί χρήματα.
- Οι γονείς και η κοινότητα συμμετέχουν περισσότερο στη ζωή του σχολείου, και από κοινού το σχολείο και η κοινότητα ανακαλύπτουν τον δρόμο για περισσότερο βιώσιμους τρόπους ζωής.

Πολλά που θα βοηθήσουν τα σχολεία και τους εκπαιδευτικούς, υπάρχουν στο διαδικτυακό ιστό των αειφόρων σχολείων.

Υπάρχει διαθέσιμο εκπαιδευτικό υλικό για δασκάλους και διευθυντές σχετικά με το σχεδιασμό του αειφόρου σχολείου, καθώς και υποδειγματικά μαθήματα που διαχειρίζονται τις οκτώ πύλες - εισόδους, για μαθητές διαφορετικών ηλικιών.

Για τα σχολεία υπάρχει διαθέσιμο εργαλείο αυτο-αξιολόγησης, ώστε να μπορεί να αποτιμηθεί η πρόοδος του σχολείου στην πορεία για την αειφορία.

Το κυβερνητικό συμβούλιο που είναι επιφορτισμένο για τα προγράμματα σπουδών έχει διαμορφώσει έναν οδηγό προγραμμάτων για τα σχολεία.

Το National College for School Leadership⁷ διαθέτει ένα σύνολο εργαλείων για την ανάπτυξη του Αειφόρου Σχολείου

Καθοδηγητικά συγγράμματα διατίθενται από διάφορες εμπορικές ή από άλλες σχετικές με τον χώρο αυτό, εκδόσεις.

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, όπως η WWF, προσφέρουν μαθήματα και διαλέξεις για εκπαιδευτικούς.

Όμως παρά την πολιτική που εφαρμόζεται, με το εθνικό πλαίσιο και την περαιτέρω στήριξη και καθοδήγηση που παρέχεται, οι εκθέσεις του Office for Standards in Education⁸, δείχνουν περιορισμένη πρόοδο προς την αειφορία.

Υπάρχει περιορισμένη ενημέρωση για την κυβερνητική πολιτική, περιορισμένη έμφαση στην αειφόρο ανάπτυξη και η διδασκαλία είναι ασυνεπής και χωρίς συντονισμό. Στα περισσότερα σχολεία η Εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη συνιστά ζήτημα δευτερεύουσας σημασίας.....

⁷ Εθνικό Κολέγιο για την Πρωτοπορία στα Σχολεία: Οργανισμός που δημιουργήθηκε το 2009 στη Βρετανία με σκοπό τη στήριξη των εκπαιδευτικών σε πρωτοπόρα προγράμματα.

⁸ OFFSTED: Γραφείο Προτύπων στην Εκπαίδευση: Οργανισμός που δημιουργήθηκε το 2007 στη Βρετανία με σκοπό την επιθεώρηση των μονάδων όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης προκειμένου να διαπιστώνεται η ευημερία των παιδιών.

Δίδεται περισσότερο βάρος στο τοπικό από ότι στο παγκόσμιο. Ορισμένα σχολεία πρωτοπορούν στον τομέα αυτό αλλά τα περισσότερα ανήκουν στην πρωτοβάθμια και όχι στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Τα συμπεράσματα των εκθέσεων μας υπενθυμίζουν ότι τα συμβατικά σχολεία αναπαράγουν την ισχύουσα μη-βιώσιμη οικονομική και πολιτιστική τάξη. Ενσωματώνουν την εκπαίδευση για την αειφορία στον βαθμό που δεν αμφισβητείται ούτε απειλείται η ισχύουσα τάξη – απλώς προωθείται μια μεταρρύθμιση ή μια πιο πράσινη εκδοχή του συνηθισμένου τρόπου δουλειάς⁹. Υπάρχουν περιθώρια για πιο κριτική διδασκαλία και μάθηση μέσα στα συμβατικά σχολεία αλλά όσοι ενδιαφέρονται πραγματικά για το Αειφόρο Σχολείο μπορούν να μάθουν πολλά από προοδευτικούς εκπαιδευτικούς όπως ο A.S. Neil και το σχολείο του στο Suffolk, το Summerhill.

Αν πρόκειται τα σχολεία να προχωρήσουν όχι απλά σε μια συμβατική μεταρρύθμιση αλλά σε μια κριτική προσέγγιση της εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη, τότε όσοι σχεδιάζουν τις εκπαιδευτικές πολιτικές αλλά και οι δάσκαλοι, πρέπει να κάνουν ένα βήμα πίσω και να δούνε τη συνολική εικόνα όπως έκανε ο A. S. Neill. Ποιες είναι εκείνες οι δομές και οι διαδικασίες που καθιστούν τους σύγχρονους τρόπους ζωής μη βιώσιμους; Ποιες είναι οι επιπτώσεις τους στα παιδιά μας και στους νέους; Πώς μπορεί το σχολείο να συμβάλει στην ευτυχία και την ευημερία των νέων και ταυτόχρονα να τους ωθήσει να συμμετάσχουν στην κοινωνική αλλαγή;

Ο συγγραφέας Benjamin Barber διερευνά τις πραγματικές αιτίες της μη Βιώσιμης ανάπτυξης και την επίδρασή της στους ανθρώπους και την πολιτική. Υποστηρίζει ότι, τις τελευταίες δεκαετίες ο καπιταλισμός απέφυγε την κρίση της υπερπαραγωγής προωθώντας αφ' ενός μια κουλτούρα «παιδικότητας» στους ενήλικες και αφ' ετέρου διαμορφώνοντας τα παιδιά ως καταναλωτές.

Για τη συνέχιση του κύκλου της παραγωγής, της κατανάλωσης και του κέρδους,

- τα παιδιά πρέπει να μεγαλώνουν πολύ γρήγορα,
- οι ενήλικες να παραμένουν αιώνιοι έφηβοι,
- εκείνοι που δεν διαθέτουν αγοραστική ικανότητα, να εγκαταλείπονται,
- και το περιβάλλον και οικολογικοί πόροι να υφίσταται συνεχώς αυξανόμενες πιέσεις εξ αιτίας της κάλυψη των αυξανόμενων αναγκών και υπηρεσιών.

Ο Barber υποστηρίζει ότι οι επιχειρήσεις, τα κυβερνητικά, και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα είναι συνένοχοι στη νηπιοποίηση¹⁰ των ενηλίκων και διαφθείρουν τα παιδιά. Η ιδιωτικοποίηση και η προώθηση των προϊόντων «μάρκας»¹¹ (branding) είναι συναφείς στρατηγικές. Η ιδιωτικοποίηση επεκτείνει τις ευκαιρίες για κέρδος ενώ το branding εξασφαλίζει ισχυρότερη προσήλωση στα αγαθά και τις υπηρεσίες που προσφέρει ο καπιταλισμός. Η διαφήμιση, των προϊόντων «μάρκας» από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης με στόχο τα παιδιά, παρακάμπτει τους γονείς και τους

⁹ a greener version of business as usual

¹⁰ infantilising adults

¹¹ Branding: Επωνυμοποίηση προϊόντων

(Ευγενία Φλογαίτη «Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία» σελ. 60).

Σε πιο ελεύθερη μετάφραση είναι η προσπάθεια χειραγώγησης των καταναλωτών προς προϊόντα «life style» γνωστών εμπορικών εταιρειών (συνήθως πολυεθνικών) που είναι πανάκριβα και η τιμή πώλησης τους δεν αντιστοιχεί στη πραγματική τους αξία.

δασκάλους ως φύλακες των πραγματικών συμφερόντων των παιδιών, και προσφέρει προσωρινές απολαύσεις οι οποίες δεν ικανοποιούν τις ουσιαστικές ανάγκες. Ο προβληματισμός ότι ο εμπορευματικός καπιταλισμός μπορεί να απειλήσει την υγιή ανάπτυξη των παιδιών καθώς και την ικανότητά τους για μάθηση, οδήγησε άλλους συγγραφείς να μιλήσουν για τοξική παιδική ηλικία. Το βιβλίο της Sue Palmer αναλύει τις δέκα όψεις της σύγχρονης παιδικής ηλικίας που παρουσιάζονται σε αυτή τη διαφάνεια και ενισχύει την άποψη του Barber με στοιχεία από έρευνα που δείχνουν ότι «η πρόωμη αφύπνιση των παιδιών» ή η αντιμετώπισή τους ως ενήλικες, απειλεί την ανάπτυξη και οδηγεί σε προβλήματα συμπεριφοράς και δυστυχίας. Η παθητικότητα και ο αυξανόμενος τρόπος ζωής σύμφωνα με τα τηλεοπτικά πρότυπα¹², οδηγούν στην απώλεια της φαντασίας, την αδυναμία συγκέντρωσης, την τάση να ταυτίζεται το γεγονός με την γνώση και την ομογενοποίηση των παιδικών μυαλών.

Η κουλτούρα του καταναλωτισμού παράγει ακόμα περισσότερο ναρκισσιστές ενήλικες και παιδιά. Οι άνθρωποι είναι περισσότερο ατομιστές, εγωκεντρικοί και δείχνουν μειωμένο ενδιαφέρον για τους άλλους αλλά και το περιβάλλον. Αυτού του είδους ο ναρκισσισμός γεννά στα παιδιά μη ρεαλιστικές προσδοκίες και τα ωθεί να αντιλαμβάνονται την επιτυχία και την ευτυχία με περιορισμένους και καταστροφικούς τρόπους.

Η εμπορευματοποίηση της παιδικής ηλικίας οδηγεί σε δυστυχία και διανοητικές ασθένειες ανάμεσα στους νέους. Ο Ο.Ο.Σ.Α. αναφέρει ότι τα παιδιά στην Βρετανία κατατάσσονται ανάμεσα στα πιο δυστυχισμένα της Ευρώπης. Τα κορίτσια πλήττονται περισσότερο από τις εμπορευματικές πιέσεις ενώ τα αγόρια δυσκολεύονται να μεγαλώσουν και να ωριμάσουν σ' ένα κόσμο όπου τα κορίτσια τους ξεπερνούν, ενώ ταυτόχρονα πολλές παραδοσιακά ανδρικές δουλειές έχουν εξαφανισθεί.

Η λαϊκή κουλτούρα εστιάζει στη ζωή των πλούσιων και διάσημων προσφέροντας ένα περιορισμένο πλαίσιο προτύπων και ονείρων που δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν. Προωθώντας την ιδέα ότι όλοι μπορούν να γίνουν πλούσιοι και διάσημοι, αποσπά την προσοχή από την ανισότητα και το γεγονός ότι η κοινωνική κινητικότητα έχει μειωθεί τις τελευταίες δεκαετίες.

Το αειφόρο σχολείο θα πρέπει να βοηθήσει τους νέους να κατανοήσουν και να αντισταθούν στις εμπορικές και καταναλωτικές πιέσεις που διαμορφώνουν τη ζωή μας. Θα πρέπει να εξετάσει μια σειρά εναλλακτικών τρόπων ζωής και προτύπων και να αναπτύξει το απαραίτητο ψυχολογικό υπόβαθρο που χρειάζονται για να μπορούν να είναι ικανοποιημένοι όταν η ζωή δεν προσφέρει τις ανταμοιβές που τόσο διαφημίζονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Όπως ο καταναλωτικός καπιταλισμός έχει διαφθείρει τα παιδιά και έκανε τους ενήλικες παιδιά, έχει επίσης διαβρώσει και την δημοκρατία. Η κυρίαρχη πολιτική ιδεολογία των δύο τελευταίων δεκαετιών ήταν ο Νέο-φιλελευθερισμός (neo – liberalism), που τοποθετεί τις ελεύθερες αγορές πάνω και από τις κυβερνητικές ρυθμίσεις. Συσχετίζοντας την ελευθερία και τη βιωσιμότητα με την προσωπική επιλογή του καταναλωτή, και σαμποτάροντας την συλλογική επιλογή και την κοινωνική

¹² Screen-based lifestyle

συναίνεση, τελικά οδήγησε το άτομο να αντικαθιστά την δημόσια ελευθερία την κοινή ασφάλεια και τη βιωσιμότητα με την ανασφαλή ιδιωτική ελευθερία. Στη Βρετανία μέχρι πρότινος ο Νεοφιλελευθερισμός φορούσε το προσωπίο του Τρίτου Δρόμου του Μπλερ. Αυτό το μοντέλο υποστήριζε ότι πρόκειται για μια αναβαθμισμένη μορφή Σοσιαλδημοκρατίας η οποία δεν κάνει διακρίσεις μεταξύ δεξιάς ή αριστεράς, και δεν θέτει ταξικές παραμέτρους. Τελικά όμως περιορίστηκε στην αντιμετώπιση των κοινωνικών συνεπειών των ανεπαρκειών της αγοράς και όχι στην αμφισβήτηση του παγιωμένου πλούτου και εξουσίας.

Η κρατική συρρίκνωση αποδείχθηκε πολιτικά αδύνατη, οι δημόσιες δαπάνες συνέχισαν να αυξάνονται, και οι νεοφιλελεύθεροι τελικά έχουν στραφεί να χρησιμοποιούν το κράτος για να αναμορφώσουν κοινωνικούς θεσμούς, όπως η εκπαίδευση, με βάση το μοντέλο της αγοράς.

Οι πρόσφατες οικονομικές και πολιτικές κρίσεις που έχουν επιβάλει την επιστροφή στην ανταγωνιστική πολιτική, και η άρνηση της πολιτικής της αειφορίας, έχουν ορατά αποτελέσματα στις πολιτικές για την Αειφόρο Ανάπτυξη και την Εκπαίδευση.

Η πολιτική της βρετανικής κυβέρνησης για την Αειφόρο ανάπτυξη και τα Αειφόρα Σχολεία προωθεί τον «οικολογικό εκσυγχρονισμό» ή το «πρασίνισμα» του καπιταλισμού. Θεωρεί ότι δεν υπάρχουν εγγενείς αντιφάσεις ανάμεσα στον καπιταλισμό και την αειφορία και υποστηρίζει ότι οι νέες τεχνολογίες, συμπεριλαμβανομένης της Οικονομικής του Περιβάλλοντος, η συλλογική κοινωνική ευθύνη, οι περιβαλλοντικοί νόμοι και η εκπαίδευση για την αειφορία μπορούν να κάνουν πολλά, με λίγα¹³, να προσφέρουν κίνητρα για πιο πράσινη παραγωγή και κατανάλωση, ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης του πολίτη, εξισορροπώντας με αυτό τον τρόπο την οικονομική ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Η πολιτική του Τρίτου Δρόμου είχε επίπτωση και στην πολιτική για την εκπαίδευση. Η μεγαλύτερη προσπάθεια και πίεση ασκήθηκε για τη βελτίωση της παρεχόμενης ποιότητας στα βασικά μαθήματα, ώστε η Βρετανία να διαθέτει νεαρούς εργατές ικανούς και ανταγωνιστικούς στην παγκόσμια οικονομία.

Η νέο-φιλελεύθερη έμφαση στην ατομικότητα, στην δυνατότητα επιλογών από τον καταναλωτή και τον ανταγωνισμό της αγοράς αντανάκλαται:

- Μεταξύ των μαθητών στις εξετάσεις και στα διαγωνίσματα.
- Στις επιλογές των γονέων αλλά και στον ανταγωνισμό ανάμεσα στα σχολεία για να κερδίσουν μαθητές.
- Στη μεγαλύτερη εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα για τη δημιουργία και τη χορηγία νέων σχολείων αλλά και την παροχή υπηρεσιών που μέχρι πρότινος παρείχε το κράτος.

Η βασική αρχή ότι όλοι οι μαθητές φοιτούν στο σχολείο της περιοχής τους όπου η κοινωνική δικαιοσύνη και η ευχαρίστηση συνυπάρχουν μαζί με ένα ευρύ αναλυτικό πρόγραμμα, έχει ατονήσει. Παρόλα αυτά, ορισμένα στοιχεία της βρετανικής εκπαιδευτικής πολιτικής αντανάκλουν ακόμα σοσιαλδημοκρατικές ιδέες.

¹³ Can do more with less.

Για παράδειγμα υπάρχει αυξημένη μέριμνα για τους μαθητές με ειδικές ανάγκες, όπως υπάρχει και η απαίτηση να διδάσκεται στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης η κοινωνικοπολιτική αγωγή¹⁴.

Με αυτό τον τρόπο η εκπαιδευτική πολιτική έρχεται σε αντίφαση με την πολιτική της αειφορίας και αυτό εξηγεί από μια άποψη τα αποτελέσματα των εκθέσεων που αναφέραμε προηγουμένως.

- Τα αυξημένα διαγωνίσματα και εξετάσεις ισχυροποιούν την ατομικότητα, κι έτσι καταργείται η αρχή του να «ενδιαφέρομαι για τους άλλους».
- Η αύξηση της ανισότητας μεταξύ σχολείων και μαθητών περιορίζει την πύλη της «Ένταξης και Συμμετοχής».
- Οι αυξημένες απαιτήσεις των γονιών και επιλογές σχολείων που αυξάνουν την απόσταση που διανύει ο μαθητής προς το σχολείο, περιορίζουν την πύλη των «Μετακινήσεων και των Συγκοινωνιών».
- Η διάβρωση της αρχής του ενιαίου σχολείου γενικής κατεύθυνσης¹⁵ περιορίζει την πύλη της «Τοπικής Ευημερίας» και
- η ιδιωτικοποίηση της σχολικής τροφοδοσίας (π.χ. σχολικό κυλικείο) περιορίζει την πύλη των «Φαγητών και των Ποτών».
- Τα σχολεία κτίζονται από ιδιώτες κατασκευαστές με χαμηλά περιβαλλοντικά κριτήρια με αποτέλεσμα η συντήρησή τους να κληροδοτεί δαπάνες στις μελλοντικές γενιές. (Πύλη «Ενέργεια – Νερό»)

Εάν η τρέχουσα πολιτική για την αειφορία είναι γεμάτη αντιθέσεις και δεν ενθαρρύνει τελικά τα σχολεία να εξετάσουν τα αληθινά αίτια της μη βιώσιμης ανάπτυξης και τις ριζικές κοινωνικές εναλλακτικές λύσεις που μπορούν να προάγουν την αειφορία, τότε, τι πρέπει να κάνουμε;

Μέχρι τώρα υποστήριζα ότι το αειφόρο σχολείο πρέπει να είναι ένα κοινό δημόσιο σχολείο γενικής κατεύθυνσης, να διαθέτει ένα ευρύ πρόγραμμα σπουδών μέσα από το οποίο θα προωθείται στους μαθητές το ευ – ζην και η ποιότητα ζωής και ενδυναμώνοντάς τους παράλληλα ως πολίτες ώστε να μπορούν να κατανοήσουν την πολιτική για την αειφορία.

Στο τελευταίο μέρος της ομιλίας μου θα αναφερθώ στην προσοχή που πρέπει να δώσουν τα σχολεία αυτά στη θεωρία και τις πρακτικές του πράσινου σοσιαλισμού.

Οι πράσινοι σοσιαλιστές υποστηρίζουν ότι η παγκόσμια κοινότητα σήμερα διαθέτει τους απαραίτητους πόρους και τις τεχνολογίες για να ικανοποιήσει τις ανάγκες όλων και να αποκαταστήσει την υγεία της ανθρώπινης φύσης αλλά και την υγεία του περιβάλλοντος¹⁶.

Οι πραγματικές ανάγκες μπορούν να ικανοποιηθούν με συντονισμένο σχεδιασμό παραγωγής σε όλα τα επίπεδα, σε τοπικό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο· συνεταιρισμοί και τομείς εθελοντικής εργασίας μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά μαζί με τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα, αρκεί η οικονομία να βασιστεί στις αρχές της αλληλεγγύης, της αυτο-διαχείρισης και του σεβασμού των ορίων που θέτουν τα οικολογικά συστήματα και οι απαιτήσεις της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Μείωση των ωρών εργασίας και ένα βασικό εισόδημα για όλους, θα δώσει στους ανθρώπους την ελευθερία και το χρόνο να αναπτύξουν όλες τις πτυχές της ζωής τους.

¹⁴ Citizenship Education. «Εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη» Ευγενία Φλογαΐτη «Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία». σ. 240

¹⁵ Comprehensive school: ενιαίο πολυκλαδικό σχολείο γενικής κατεύθυνσης.

¹⁶ Restore the health of human and non-human nature.

Πώς μπορούν να βοηθηθούν οι μαθητές να κατανοήσουν τα οφέλη της πράσινης σοσιαλιστικής οικονομίας; Ο σχολικός «κλήρος γης»¹⁷ είναι ένας χώρος στο οποίο μπορούν οι μαθητές να γνωρίσουν εναλλακτικούς τρόπους παραγωγής και κατανάλωσης. Η καλλιέργεια της τροφής μας απαιτεί συμμετοχικές διαδικασίες, κατάλληλες τεχνολογίες, αλληλοβοήθεια και σεβασμό στα οικολογικά όρια. Μέσα από τη μελέτη της ιστορίας της διανομής των αγροτικών κλήρων στην Βρετανία, μπορούν οι μαθητές να μάθουν πολλά για τον ανταγωνισμό ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς, για τις αρετές της δημόσιας μέριμνας, το σχεδιασμό χρήσης και αξιοποίησης της γης, και για την ανάγκη κοινωνικής δράσης για την προστασία των δημόσιων κεκτημένων και της δημόσιας περιουσίας ενάντια στην ιδιωτικοποίηση. Ενώ η έννοια του σχολικού «κλήρου» υπάρχει σε πολλές συνταγές για το Αειφόρο Σχολείο, μόνον όταν οι μαθητές κατανοήσουν την έννοια του «κλήρου» μπορεί το σχολείο να γίνει παραγωγικός χώρος κριτικής εκπαίδευσης για την Αειφορία.

Όσον αφορά την πολιτική και τα πολιτικά δικαιώματα, ο πράσινος σοσιαλισμός επιδιώκει να μεταρρυθμίσει τα δικαιώματα και τις ευθύνες, έτσι ώστε ο καθένας να έχει το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού, της συμμετοχής και της ευημερίας, σε αντάλλαγμα την εργασία σε συμβατικούς ή μη τομείς. Ο καθένας θα έχει εγγυημένη εργασία και ένα βασικό εισόδημα, και το ωράριο εργασίας στους συμβατικούς τομείς θα μειωθεί κατά πολύ και θα δοθεί ο απαραίτητος χρόνος για την αυτο-ανάπτυξη του ατόμου, τη συμμετοχή στην πολιτική, και την εργασία σε μη συμβατικούς τομείς της άτυπης οικονομίας¹⁸. Νέες μορφές οικολογικής δημοκρατίας θα διασφαλίζουν ότι οι αποφάσεις που παίρνονται λαμβάνουν υπόψη τα δικαιώματα των επόμενων γενεών, των αποκομμένων ομάδων, ενώ ταυτόχρονα νέες μορφές παγκόσμιας δημοκρατίας θα έχουν τον έλεγχο της παγκόσμιας οικονομίας μέσα στα πλαίσια της κοινωνικής δικαιοσύνης και της αειφορίας.

Έτσι, οι μαθητές πρέπει να ενθαρρυνθούν να στοχαστούν γιατί ο εθελοντισμός ή η συμμετοχή στη ζωή της κοινότητας αποτελεί δευτερεύον και όχι πρωτεύον ζήτημα στις ζωές των περισσότερων ανθρώπων. Πρέπει να στοχαστούν πάνω στα οφέλη του δικαιώματος του κάθε πολίτη στο βασικό εισόδημα και ποιες υποχρεώσεις θα πρέπει να συνοδεύει το εν λόγω δικαίωμα. Να στοχαστούν επίσης τα οφέλη του περιορισμού και της ανακατανομής του χρόνου εργασίας στην επίσημη οικονομία. Όσον αφορά την οικολογική και παγκόσμια ιδιότητα του πολίτη, πρέπει να στοχαστούν πάνω στα πενιχρά αποτελέσματα της πρόσφατης διάσκεψης για τις κλιματικές αλλαγές στην Κοπεγχάγη, και τα εναλλακτικά μοντέλα της παγκόσμιας δημοκρατίας που πρότειναν οι διαδηλωτές και όσοι συμμετείχαν στην κλιματική διάσκεψη για τα παιδιά.

Σχετικά με τα θέματα του πολιτισμού, ο πράσινος σοσιαλισμός υποστηρίζει ότι ο καταναλωτισμός ενισχύεται από την αλλοτριωμένη εργασία που απομακρύνει τον άνθρωπο από την πραγματική του φύση, από τους άλλους ανθρώπους αλλά και από τον υπόλοιπο φυσικό κόσμο. Επανασυνδέοντας τους ανθρώπους με τη φύση και παύοντας την αποξένωσή και τον απομονωτισμό, τους δίνεται το δικαίωμα σε

¹⁷ The school allotment: Μικρό κτήμα που εκμισθώνεται συνήθως από τη τοπική αυτοδιοίκηση γι' αυτό το σκοπό.

¹⁸ Σε πιο ελεύθερη μετάφραση εννοεί ότι έχοντας ελεύθερο χρόνο θα μπορεί κάποιος να ασχοληθεί για παράδειγμα με τα πολιτιστικά δρώμενα, με τη καλλιέργεια λαχανικών, με διάφορες κατασκευές, να προσφέρει με εθελοντισμό, κ.τ.λ.

σημαντική και αποδοτική εργασία αλλά και ο χρόνος για να εργαστούν προς τη κατεύθυνση της ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους και τη συμμετοχή τους στην κοινωνία των πολιτών. Τέτοιες εξελίξεις θα ενθαρρύνουν τους ενήλικες να φθάσουν στην ωριμότητα, προστατεύοντας τα παιδιά τους από την εμπορευματοποίηση.

Τα αειφόρα σχολεία θα πρέπει να εξετάζουν εναλλακτικές μορφές κατανάλωσης και πρότυπα προσωπικότητας και κοινωνικής θέσης, που δεν θα εμπλέκουν τον καταναλωτισμό και την προώθηση προϊόντων «μάρκας» (branding)

Να προτείνουν μια πιο ηθική προσέγγιση του καταναλωτισμού και του τίμιου εμπορίου, κυρίως σε ό,τι αφορά τα σημεία εισόδου - (doorways) «Τρόφιμα – Ποτά» και «Κατανάλωση - Απόβλητα».

Στη Βρετανία η διαφημιστική καμπάνια του σεφ Jamie Oliver που οργανώθηκε από την τηλεόραση έδειξε ότι η εμπορευματοποίηση της σχολικής τροφοδοσίας χαμήλωσε την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών στα σχολικά γεύματα και συνέβαλε στο να ξαναρχίσουν να μαγειρεύονται υγιεινά γεύματα στο σχολείο, χρησιμοποιώντας τοπικά υλικά και εργατικά χέρια από τη ντόπια κοινότητα.

Η Ορχήστρα Νέων της Βενεζουέλας «Σιμόν Μπολιβάρ» είναι μια απόδειξη για το πώς μπορεί να αλλάξουν οι ζωές των παιδιών, όταν τους δίνονται τα μέσα για μια προσωπική ανάπτυξη πέρα από τον καταναλωτισμό.

Το αειφόρο σχολείο πρέπει να προωθεί τις τέχνες, γιατί μέσα από τη μουσική, τη λογοτεχνία και την υποκριτική αναπτύσσεται η αειφορία της ψυχής και του μυαλού. Η τέχνη οδηγεί στη διαπίστωση ότι και άλλα μη ανθρώπινα είδη έχουν δικαίωμα ύπαρξης και ότι η συνεχιζόμενη ευημερία και των άλλων ειδών εμπλουτίζει τις ζωές μας.

Συνοψίζοντας την ομιλία μου. Η τρέχουσα πολιτική για την αειφορία στα σχολεία, δίνει δυνατότητες αλλά δεν αρκεί. Δεν προσδιορίζει τις αιτίες αλλά ούτε και προτείνει εναλλακτικούς δρόμους. Είναι επίσης γεμάτη αντιφάσεις.

Το αειφόρο σχολείο πρέπει να δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να βλέπουν τους εαυτούς τους ως συμπαραγωγούς μιας νέας αειφόρου, οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής τάξης. Τα θέματα των προγραμμάτων σπουδών, του σχολικού χώρου και της κοινότητας πρέπει να αντιμετωπίζονται μέσα από την κριτική προσέγγιση του Πρασινίσματος του Σοσιαλισμού παράλληλα με το «Πρασίνισμα» του Καπιταλισμού.

Τέλος, καλό είναι να θυμόμαστε ότι ζούμε σε μια περίοδο κρίσης. Οι τραπεζίτες και οι πολιτικοί έχουν προδώσει την εμπιστοσύνη μας, οι δημόσιες δαπάνες και οι κοινωνική σταθερότητα απειλούνται, κι ωστόσο υπάρχουν κάποια σημάδια συλλογικής ελπίδας. Την ίδια ώρα που ισχυρές φωνές υψώνονται επιζητώντας μια επιστροφή σε μια ελαφρά πιο πράσινη εκδοχή της υπάρχουσας κατάστασης¹⁹, το αειφόρο σχολείο πρέπει να προσφέρει εναλλακτικές προοπτικές ελπίδας προς την κατεύθυνση της αειφορίας.

Έτσι το έργο των δασκάλων θα συμβάλει στη διαδικασία του κοινωνικού διαλόγου και της συναίνεσης πράγμα που επιζητά και ο κ.Παπανδρέου.

¹⁹ a slightly greener version of business as usual

Ιστοσελίδες για περαιτέρω ανάγνωση:

Η ιστοσελίδα των αιφόρων βρετανικών σχολείων είναι:

<http://www.teachernet.gov.uk/sustainableschools/>

Ακολουθήστε το βασικό σύνδεσμο από αυτό το site για να κατεβάσετε πολλές από τις δημοσιεύσεις που αναφέρονται στο πρώτο μέρος της παρουσίασης.

‘Sustainable schools: responding to new challenges and opportunities’, J. Huckle, *Geography*, 94/1, 2009, pp. 13 – 21.

Consumed, how markets corrupt children, infantilize adults, and swallow citizens whole, B. Barber, Norton, 2008

Caring for our world, a practical guide to ESD for ages 4 – 8, F. Martin & P. Owens, Geographical Association, 2008

The Democratic Paradox, C. Mouffe, Verso, 2009

Toxic Childhood, how the modern world is damaging our children and what we can do about it, Sue Palmer, Orion, 2007

The Green School, how your school can achieve and promote sustainability, S. Terry, Adamson, 2008

‘ESD and the Current Crisis of Capitalism: Teaching Beyond Green New Deals’, J. Huckle, *Journal of Education for Sustainable Development*, Spring, 2010

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΕΙΦΟΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Σημεία Εισόδου ή Πύλες (Doorways)	Προγράμματα Σπουδών (διδασκτική πρόνοια – διαδικασία μάθησης)	Σχολικοί Χώροι (αξίες – τρόποι εργασίας)	Κοινότητα (Συντροφικότητα - διεύρυνση πληροφόρησης)	Προσδοκίες
Τρόφιμα και ποτά				
Ενέργεια και νερό				Μέχρι το 2020
Συγκοινωνίες - Μετακινήσεις				
Αγορές - Απόβλητα				
Κτίρια - Υπαίθριοι χώροι				
Ένταξη - Συμμετοχή				
Τοπική Ευημερία				
Παγκόσμια διάσταση				

Ενέργεια και νερό	Τα Προγράμματα Σπουδών παρέχουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις αξίες που απαιτούνται, για τη διαχείριση θεμάτων που αφορούν την ενέργεια και το νερό, από την τοπική κλίμακα έως τη παγκόσμια, από το σχολείο μέχρι και το σπίτι.	Το σχολείο αναθεωρεί τη χρήση που κάνει στην ενέργεια και το νερό και εγκαθιδρύει πολιτικές μείωσης τους μέσω σωστής διαχείρισης και εφαρμογής κατάλληλων τεχνολογιών.	Το σχολείο χρησιμοποιώντας τις επικοινωνίες του, τις υπηρεσίες του, τις επαφές του και τη συμμετοχή του στις διάφορες κοινότητες, προωθεί την ενημέρωση σε θέματα ανανεώσιμων πηγών, εξοικονόμησης ενέργειας και διαχείρισης νερού και αποβλήτων.	Μέχρι το 2020 όλα τα σχολεία θα είναι τα μοντέλα υψηλής ενεργειακής απόδοσης και χρησιμοποιώντας ανανεώσιμες πηγές ενέργειας όπως αιολική, ηλιακή, τη βιομάζα και τα βιοκαύσιμα θα καλύπτουν τις ενεργειακές τους ανάγκες. Επιπλέον θα μεγιστοποιήσουν τη χρήση του βρόχινου νερού και των πόρων των λυμάτων.
--------------------------	--	--	---	---

AREAS OF SCHOOL LIFE

DOORWAYS

• Food and drink

• Energy and water

• Travel and traffic

• Purchasing and waste

• Buildings and grounds

• Inclusion and participation

• Local well-being

• Global dimension

Curriculum
(teaching provision and learning)

Schools use the ...

Schools use the ...

Schools use the ...

Schools use the ...

Schools use the ...

Schools use the ...

Schools use the ...

Schools use the ...

Schools use the curriculum to cultivate the knowledge, values and skills needed to address energy and water stewardship - from local to global scales - in school and at home.

Campus
(values and ways of working)

Schools review the ...

Schools review the ...

Schools review the ...

Schools review the ...

Schools review the ...

Schools review the ...

Schools review the ...

Schools review the ...

Schools review their use of energy and water and establish policies for reducing this through good management and the deployment of appropriate technologies.

Community
(wider information and partnership)

Schools use their ...

Schools use their ...

Schools use their ...

Schools use their ...

Schools use their ...

Schools use their ...

Schools use their ...

Schools use their ...

Schools use their communications, services, contracts and partnerships to promote awareness of sustainable energy and water among their stakeholders.

EXPECTATIONS

By 2020 ...

By 2020 ...

By 2020 ...

By 2020 ...

By 2020 ...

By 2020 ...

By 2020 ...

By 2020 ...

By 2020 we would like all schools to be models of energy efficiency and renewable energy, showcasing wind, solar and bio-fuel sources in their communities, and maximising their use of rainwater and wastewater resources.